

УДК 373.2.064:[37.015.31:316.42]

ББК 74.105

Олена Колосова

**Форми взаємодії дошкільного закладу з сім'єю у контексті
формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку**

Анотація: У статті аналізуються форми роботи дошкільного навчального закладу та сім'ї, що використовуються для соціального розвитку дитини.

Ключові слова: взаємодія, дошкільний навчальний заклад, сім'я, форми роботи, соціальна компетентність.

Дошкільне дитинство – унікальний період у житті людини, коли здійснюється розвиток особистості. Це період, протягом якого дитина знаходиться в повній залежності від оточуючих дорослих – батьків, педагогів. Тому для забезпечення сприятливих умов життя і виховання дитини, формування основ повноцінної, гармонійної особистості необхідні зміцнення і розвиток взаємодії дитячого садка і сім'ї.

Ідея взаємозв'язку суспільного й сімейного виховання знайшла своє відображення в ряді нормативно-правових документів, у тому числі в Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», Законі України «Про дошкільну освіту» та ін. Так, у Законі України «Про дошкільну освіту» зазначено, що батьки є першими педагогами. Вони зобов'язані закласти основи фізичного, морального та інтелектуального розвитку особистості дитини в ранньому віці [5, с. 4]. А одним з основних завдань педагогів-дошкільників є взаємодія з родиною для забезпечення повноцінного розвитку дитини [5, с. 3].

Психолого-педагогічний аналіз літератури розкриває різні аспекти педагогічної співпраці: «педагогіку взаємодії» (А. Белкін, А. Богуш, Л.Врочинська, Л.Загик, І.Зимова, Є.Коротаєва, А.Кравченко, Н.Кирста, Н.Лисенко, Т.Маркова, Л.Островська, Т.Поніманська, Т.Алексєєнко, Г.Лактіонова, В.Постовий та ін.); «педагогіку підтримки» (О. Газман, Н. Михайлова, С. Юсфін та ін.); «педагогіку співробітницької взаємодії»

(вітчизняними педагогами: Л. Байбородова, Г. Беленька, М. Машовець, О. Кононко, О. Косарева, М. Крухлет та ін.; зарубіжними педагогами: А. Адлер, Т. Гордон, Р. Дрейкурс, Я. Хямяляйнен та ін.) [9, с. 60].

В останніх дисертаційних дослідженнях цю проблему розглядають О. Глузман, О. Друганова, С. Золотухіна, М. Євтух, В. Курило, О. Микитюк, С. Микитюк, В. Майбородова, Н. Побірченко, Н. Пузиркова, О. Рацул та ін.; співробітництво як соціально-психологічний процес розглядають М. Вейт, Б. Огаянц, О. Суботський.

Метою даної статті є аналіз форм взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї, що використовуються педагогами для соціального розвитку дошкільників.

Завдяки тісному співробітництву дошкільного навчального закладу з членами родини навколо дітей створюється атмосфера довіри, взаєморозуміння, підтримки. На думку науковців, значущість сімейного виховання у формуванні особистості полягає у отримванні первинних навичок сприйняття дійсності, привчанні усвідомлювати себе повноправним представником суспільства.

Н. Лубенець надавала великого значення роботі дошкільних закладів із батьками, з метою сприяння батькам у здійсненні великого й відповідального завдання виховання дітей, а не конкурування з ними. [7, с. 64].

Особливе значення сімейному оточенню відводила С. Русова, оскільки вважала, що родинне виховання найкраще, бо в його основі лежить ласка матері, бо у сім'ї виховується повага до старших, взаємодопомога, співчуття. На її думку, педагоги повинні стати добрими порадиниками для батьків і продовжувачами формування гуманних рис, які закладають батьки [10, с. 14].

Отже, необхідно створювати єдиний простір розвитку дитини, як у сім'ї, так і в дошкільному закладі, адже сьогодні акцент робиться на інтеграцію родинного та суспільного виховання, активне залучення родин до освітньо-виховного процесу. Для того, щоб взаємодія стала можливою, необхідно використовувати різноманітні форми роботи з сім'ями та враховувати їх особливості.

Науковці О.Коненко, Н.Лисенко, Т.Олексєєнко та інші виділяють такі форми взаємодії родини з дошкільним закладом:

- індивідуальні (вступне анкетування, попередні візити батьків з дітьми до садка, співбесіди, консультації, відвідування педагогами своїх вихованців удома, телефонний зв'язок);

- наочно-письмові (батьківські куточки, тематичні стенди, ширмочки, планшети, папки-пересувки, дошка оголошень, інформаційні листки, тематичні виставки, анкетування, скринька пропозицій, індивідуальні зошити, неформальні листи, родинні газети, педагогічна бібліотека, запрошення, вітання тощо. Найпоширенішими наочно-інформаційними формами роботи є виставки дитячих робіт; реклама книг, публікацій у періодиці, в системі Інтернет з проблем сімейного виховання.);

- групові (консультації, практикуми, школа молодих батьків, гуртки за інтересами, вечори запитань та відповідей, зустрічі з цікавими людьми - вчителями, лікарями, психологом, юристом, рольові ігри тощо);

- колективні (батьківські збори та конференції, школи для батьків, сімейні педради, тематичні зустрічі за «круглим столом», вечори запитань і відповідей, засідання батьківського комітету, заняття-тренінги, дні відкритих дверей, створення групи батьків-порадників, перегляд ранків, спільні свята, виставки спільних робіт, спортивні змагання, відпочинок у вихідні дні тощо) [6, с. 125].

На сьогодні практиками напрацьовано чимало новітніх форм роботи дошкільного закладу з родиною: проектування (сімейні проекти), створення батьківської кімнати, куточка «Для допитливих дітей та дбайливих батьків», випуск на допомогу батькам рукописного журналу «Родинна сторінка», залучення педагогами батьків до підготовки і проведення з дітьми різних видів діяльності (праці на городі або майданчику, ранкової гімнастики, заняття з художньої праці, будівельних ігор), проведення спільно з родинами свят і днів народження, зустрічі за круглим столом із спеціалістами у формі запитань і відповідей, перегляди батьками роботи з дітьми у групах, облаштування вдома куточків художньої творчості, домашні завдання тощо. Вони допомагають

батькам перемогти власний авторитаризм, побачити світ з позиції дитини, вчать відноситись до неї, як до рівної, зрозуміти, що неприпустимо порівнювати її з іншими дітьми, а треба радіти її особистому росту, будувати довірливі взаємини з нею. Набувають поширення і творчі форми роботи з батьками, в яких беруть участь діти, інші педагоги й співробітники дошкільного закладу [8, с. 426].

Сучасний дошкільник живе у середовище, яке весь час зміцнюється, ускладнюється, розвивається. Саме в сім'ї дитина отримує первинні навички сприйняття дійсності, привчається усвідомлювати себе повноправним представником суспільства. Роль сім'ї постає у поступовому введенні дитини в суспільство так, щоб вона розвивалася відповідно до природи, культури країни, де вона народилася. Саме тут, у сім'ї, в родині формується і розвивається особистість дитини, триває опанування нею соціальних ролей, що необхідні для безболісної адаптації в суспільстві.

На етапі дошкільного дитинства провідним соціальним інститутом, покликаним забезпечити різнобічний розвиток дитини, є також система дошкільних закладів. Оскільки їх основне призначення – соціальна адаптація до умов життя в товаристві дітей і дорослих, виховання ціннісного ставлення до людей, навколишнього, світу природи, самого себе. [3, с. 6]

Проблема соціалізації – набуття життєвого досвіду в дошкільному віці має велике значення. Нею займається багато науковців: О. Запорожець, А. Усова, Л. Лідак, Н. Короткова, Р. Жуковська, О. Яницька, Т. Анатова, О. Ростюхіна, Р. Іванкова, А. Рояк, Л. Артемова, Г. Щедровицький, М. Лисіна, Р. Немов.

Соціалізація є одним з провідних процесів формування особистості дитини та означає найвищий щабель у розвитку біологічної і психологічної адаптації людини щодо навколишнього середовища; торкається як результатів, так і механізмів набуття людського соціального досвіду. Людина в процесі соціалізації, не тільки збагачується досвідом, але і набуває можливість стати особистістю, впливати на інших людей [4, с. 332].

В якості основних джерел соціалізації індивіда виступають сім'я, школа, суспільні інститути і організації, преса, радіо, телебачення, система освіти. Процес соціалізації іде, головним чином, через спілкування людей одне з одним [1, с. 82].

Перші сім років життя – сензитивний період для соціалізації особистості, засвоєння нею суспільних цінних еталонів поведінки. Завдяки взаємодії з батьками дитина пізнає зовнішній світ й усвідомлює себе, поступово ці стосунки набувають ознак партнерства. У віці 6 років також вагомого значення в житті набувають стосунки з ровесниками, вихователями, іншими людьми. Дошкільники краще контролюють свою поведінку, і це сприяє налагодженню контактів та співпраці з ними для досягнення поставленої мети. Вони засвоюють і соціальні норми та правила, за якими живуть оточуючі.

Соціальний розвиток дитини відбувається на ґрунті емоцій, якими вона зв'язана з людським оточенням. Емоції, які відчуває дошкільник до інших людей, орієнтують його на соціальну поведінку, сприяють її точності, швидкості, адекватності.

Майбутнє дитини значною мірою залежить від того, як вона зуміє адаптуватися до соціального середовища. Тому існують такі показники соціальної компетентності дошкільнят: адаптація до нових умов життя, групова взаємодія, статус, ставлення до авторитету, розуміння іншої точки зору, регуляція спільної діяльності, розв'язання спільних питань, показники розвиненого спілкування.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні визначає обов'язковий мінімальний ступінь компетентності, необхідний для нормального функціонування дитини у навколишньому середовищі. У ньому передбачено набір елементарних знань, уявлень, практичних умінь і навичок, які гарантують дитині адаптацію до життя, здатність орієнтуватися у ньому, адекватно реагувати на явища, події, людей [2, с. 25].

А саме, дитина розуміє сімейні взаємини, ставлення членів родини одне до одного. Знає свій родовід, усвідомлює, що честь роду залежить від кожної

людини. Бере участь у вшануванні пам'яті предків, у стосунках з сім'єю, родичами, які живуть поруч і далеко. Виявляє інтерес до родинних реліквій, бере участь у підтриманні родинних традицій. Має сформовані уявлення про доброту, гуманність, щирість як важливі якості людини та людських взаємин; про справедливість як здатність правильно оцінювати вчинки людей; про чесність як вимогу відповідати власною поведінкою тим критеріям, які застосовує, оцінюючи вчинки інших людей. Виявляє самоповагу, що ґрунтується на усвідомленні своєї індивідуальності, права на самовираження, на власні почуття та самостійну поведінку, яка не створює проблем для інших людей. Розуміє стан і почуття іншої людини з її вигляду, інтонації, дій, виявляє повагу до її почуттів, усвідомлює її право бути такою, якою вона є, чуйно ставиться до інших людей залежно від їхнього віку та статі. Вміє запобігати конфліктам і розв'язувати їх. Розуміє ставлення людей до себе. Почувається природно в товаристві знайомих і незнайомих людей. Знає, як реагувати на прояви справедливого ставлення до себе, розуміє причини цього і намагається усунути їх. Прагне, щоб взаємини були коректними, толерантними. Розуміє поняття «дружба» і «товаришування» й відповідно поводить з однолітками. Має уявлення про державу, її символи, про свій народ, національні особливості українців. Знає національні пам'ятки, героїв, виявляє повагу до них, вшановує національні святині. Розуміє поняття «людство», шанує звичаї інших народів.

Отже, основне завдання сучасної сім'ї як першого соціального інституту дитини – створити сприятливі умови для її особистісного становлення, навчити її жити у злагоді з довкіллям і згоді з собою, вправляти в умінні розгортати конструктивну, створювальну, гуманістично спрямовану життєдіяльність. Батькам належить перетворитися на «соціальних архітекторів» конструктивного, гуманістично спрямованого життя дитини, допомогти їй знайти своє відповідне місце у сучасному складному світі. І саме педагогічний колектив дошкільного навчального закладу має допомогти батькам у цьому складному процесі, навчити батьків правильної взаємодії з дітьми.

Ми вирішили дослідити, які ж форми роботи використовують педагоги при взаємодії з родинами вихованців для соціального розвитку дітей старшого дошкільного віку. З цією метою нами були проаналізовані документи (річний план, календарний план та протоколи батьківських зборів) дошкільних навчальних закладів №№27, 22 м. Вінниці, в яких відображено заплановані і проведені заходи щодо роботи з сім'єю.

Проведений аналіз зазначених документів дозволив констатувати, що: у дошкільних закладах плануються одноманітні форми роботи з сім'єю. Це, переважно, батьківські збори, спільні свята і розваги, дні відкритих дверей, індивідуальні бесіди і консультації, повідомлення у куточках для батьків, інформація у папках пересувках, телефонний зв'язок, Дні добрих справ: залучення батьків до ремонту, виготовлення матеріалів, підготовки свят. Рідше плануються засідання «круглого столу», заняття-тренінги для дітей і батьків, батьківський всеобуч, відвідування дітей вдома, школи молодих батьків, зустрічі з цікавими людьми, аукціон ідей сімейної педагогіки. Майже не зустрічаються в плануванні такі форми роботи як гуртки за інтересами, родинні газети, метод проектів (сімейні проекти), створення батьківської кімнати.

У запланованій тематиці заходів переважають питання, які розкривають актуальні проблеми забезпечення вступу дітей до школи, комплексного підходу до розв'язання проблеми здорової дитини; гігієни, режиму дня, харчування дитини дошкільного віку; вимоги до підготовки дитини до навчання в школі; виховання поваги до праці дорослих в родині; визначення компетентності випускника. Щодо соціалізації дошкільника, в аналізованих документах можна виділити наступні теми: загальні батьківські збори «Співпраця ДНЗ і сім'ї по формуванню соціально-комунікативної компетентності дітей», «Інтеграція роботи дошкільного закладу і сім'ї у процесі соціального становлення дитини», міні-лекція «Довіра як основний чинник успішної адаптації дитини у дошкільному закладі», батьківський всеобуч «Спільна робота вихователя та сім'ї з соціальної адаптації дітей раннього віку у світлі Базової програми», консультації «Формування правильних батьківсько-дитячих стосунків», «Ігрова

діяльність з формування соціально-моральної компетентності дошкільників», «Як допомогти дитині посісти відповідне місце у групі однолітків».

Щодо планування роботи з підвищення професійної компетентності педагогічних кадрів з питань взаємодії з сім'єю нами виявлено такі форми: круглий стіл «Культура взаємин батьків та педагогічного колективу», консультації «Різноманітність форм співпраці з родинами», «Традиційні та нові форми взаємодії з батьками дітей раннього віку», педрада «Спільна робота вихователя та сім'ї з соціальної адаптації дітей раннього віку».

Аналіз відповідної документації свідчить про формальний підхід до планування діяльності дошкільних навчальних закладів при взаємодії з батьками у формуванні соціальної компетентності старшого дошкільника. Саме цим пояснюється небажання батьків брати участь у запланованих заходах, не виявлення інтересу до об'єднання зусиль з виховання своїх дітей, недостатня їх педагогічна компетентність.

На нашу думку, важливими напрямками своєї діяльності педагогічний колектив дошкільного закладу повинен вбачати в збагаченні знань вихователів та батьків про всі аспекти процесу соціалізації дітей дошкільного віку, поглибленні педагогічної культури та компетентності батьків щодо розуміння закономірностей розвитку дитини, питань навчання і виховання дошкільнят, досягненні єдності виховного впливу на дитину в сім'ї і в дошкільному закладі; залученні батьків до співпраці у створенні належних умов для життєдіяльності та розвитку дітей, для успішної їх соціалізації, до активної участі в заходах, що проводяться в дошкільному закладі, формуванні в них відчуття належності до педагогічного колективу як однодумців і співників у процесі соціального становлення особистості дитини.

Отже, взаємодія з сім'єю має займати важливе місце у навчально-виховній роботі дошкільного закладу. Сьогодні важливо узгодити позиції та очікування педагогів і батьків, гуманізувати їх взаємодію, налаштуватися на необхідність професійного та особистісного самовдосконалення, оновлювати зміст та форми роботи з сім'єю. Гармонійна взаємодія дошкільного закладу із сім'єю є

запорукою повноцінності буття дитини, розкриття і реалізації її потенціалу, виходу на нові орбіти соціальної реальності.

Література

1. Андреева Г. М. Социальная психология // Г.М. Андреева. - М.: Аспект-пресс, 1997. - 376 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. - К.: Ред.. журналу «Дошкільне виховання», 1999. – 62 с.
3. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / наук. ред. та упоряд. О.Л. Кононко. – К. : Світич, 2008. — 430 с.
4. Безпалько О.В. Теоретичні основи соціалізації людини // О.В. Безпалько, А.Й. Капська, В.Т. Куєв, К.В. Щербакова. - К. : Молодь і дозвілля, 1994. – 436 с.
5. Закон України Про дошкільну освіту (№2628-III від 11 липня 2001 року) // Освіта України. – 2001. – 12 вересня (№33). – С. 3-4.
6. Лисенко Н.В. Педагогіка українського дошкільця : у 3-х частинах : навч. посіб. / Н.В. Лисенко, Н.Р. Кирста. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 360 с.
7. Лубенец Н. Общественные и семейные начала в дошкольном воспитании / Н.Лубенец // Дошкольное воспитание. – 1971. – №2. – С. 63-67.
8. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т. І. Поніманська. – К. : Академвидав, 2006. – 456 с.
9. Поніманська Т. І. Теоретико-методичні засади гуманістичного виховання дітей дошкільного віку / Т. І. Поніманська. – Рівне : РДГУ, 2006. – 364 с.
10. Русова С.Ф. Теорія і практика дошкільного виховання / С.Ф.Русова. – Львів; Краків; Париж : Просвіта, 1993. – С. 93.

Annotation: This paper analyzes the shape of the kindergarten and the family used for social development.

Keywords: interaction, pre-school, family, forms of work, social competence.

Forms of interaction with family kindergartens in the context of social competence preschool children

Olena Kolosova

Аннотация: В статье анализируются формы работы дошкольного учебного заведения и семьи, которые используются для социального развития ребенка.

Ключевые слова: взаимодействие, дошкольное учебное заведение, семья, формы работы, социальная компетентность.